

Tiedonhankinnan kanavasta scriptum est -velvoitteeseen:

eli miten kulttuuri-, yhteiskunta- ja ihmiskäsityksemme ehdollistavat sitä, miten voimme käsittää kirjaston?

Vesa Suominen

Informaatiotutkimuksen yhdistys, 22.5.2010

Juonen juoksu

- 1) Johdattavia huomautuksia: kirjastoteorian ja –filosofian merkityksestä
- 2) Käytännön käsite hamasta Aristoteleesta - ja infokäytännön käsitekin
- 3) Kirjaston ja kirjallisuuden käytännöt
- 4) ”About scriptum est” vaiko ”For knowledge”?
- ”Tiedonhankinnan kanava”

Kirjastoasiat informaatiotutkimuksessa

- i. **Paradigmana** (kuten oli laita varsinkin vielä 1980-luvulla)
- ii. **Yhtenä tunnustettuna spesialiteettina toisten joukossa** (kuten voisimme edellyttää asioiden olevan nyt, kun monia uusia maita on vallattu)
- iii. **"Muuten vain mukana"**, enemmän tai vähemmän (kuten laita taitaa nyttemmin enimmäkseen olla, valitettavasti)
 - **(i) ja (ii) yllä** edellyttäisi pohdintaa siitä, mikä kirjasto on.
 - **Jos sitä pohdintaa ei ole, ajaudutaan kuin ajopuu epätydyttävään, vaihtoehdon (iii) mukaiseen tilanteeseen.**

”Muuten vain mukana”?

P. Ingwersen (1992, 4-5)

- *”Library science, ... is concerned with the information processes that takes place in libraries.*
- *[It is]... a special case where ... information retrieval is called reference work and information management is named library management”*
- ❖ Mutta voisiko kirjaston ”informaatioprosesseilla” olla jokin erityinen luonne ”informaatioprosesseina”?
- ❖ Tähän kirjastoteoria voisi ehkä vastata, jos olisi olemassa.
- ❖ Silloin voisi myös kirjastokäytännöllä olla oma erityisyytensä ”informaatiokäytäntönä”

Kirjastofilosofian näkökulma

Kirjastofilosofia ja kirjastotutkimuksen metateoria?

- Metateoria tutkimuksen reflektiona (tutkimuskohteen ontologia)
- **Kirjastofilosofia MYÖS kirjastokäytännön reflektiona** (ammattietiikka, kirjastopolitiikka jne.)
- **Aito kysymys rationaalisuudesta** (käytännön ja tieteen, vs. rationaalisuus ilmiönä -sosiologismi).

Raili Kauppi (1988, 86) & ”kirjastoantropologia”

filosofisen antropologian mielessä

- ➔ Kirjastofilosofia, johon kuuluu kirjaston kulttuuri- ja yhteiskuntafilosofia, jos ihmisolon yhteiskunnallisuus otetaan vakavasti

Käytännön käsite. Kirjaston ja kirjallisuuden käytännöt

Käytännön käsite 1

Aristoteles (384-322 eKr., 1094a, 1140a-1140b)

- phronesis & **praxis** vs. **poiesis** & tekne.
- Poliitikka praksiksena tietyllä tavoin ”katkaisee” instrumentaalisuuden loputtoman rekursion.
- Harkintakyky (phronesis), joka kysyy sitä, mikä lopulta on **hyvää, oikeaa jne.** (vs. tekne puhtaasti taitona)

Giddens Habermasin kantaa kiteyttäen: *“At the core of the technocratic ideology of advanced capitalism, Habermas says, is **the collapse of the distinction between the categories of labor and interaction, or the technical and practical:** positivism, which also assimilates these categories, reducing the latter to the former, is hence a philosophical expression of **technocratic domination.**”*

→ **Fokus siis politiikassa - kuten Aristoteleella.**

Käytännön käsite 2

”Informaatiokäytäntö” & Savolainen (2007, 126) & c.:

- **Käytäntö vs. käyttäytyminen**
(vrt. Aristoteleen käytäntö vs. tuotanto & tekne)
- *”The major difference is that within the discourse on information behavior, the “dealing with information” is primarily seen to be triggered by needs and motives, while the discourse on information practice accentuates the **continuity and habitualization** of activities affected and shaped by social and cultural factors (see [82]).”*

Käytäntö käyttäytymisen jatkuvuutena ja **rutiinimaisuutena**

vs.

politiikka, johon sisältyy **kysymys päämäärästä, hyvästä, oikeasta jne.?**

Käytännön käsite 3

- ❖ Kun puhutaan käytännöistä, kannattaa aina kysyä, mikä niitä oikein konstituoii käytännöiksi.
- ❖ Konstituutio → **rationaliteetti**, jonka perusteita kuitenkin filosofiselta (vs. sosiologiselta?) kannalta pitäisi myös kysellä.
- ❖ Hyvin monilla tasoilla konstituoituu hyvin monen tasoisia käytäntöjä, joiden voimme myös olettaa olevan keskinäisissä suhteissa, myös rationaliteettiensa suhteen.

Vähän systeemiteorian tapaan:

- kokonaisuus ja osat, jotka myös ovat systeemejä,
- näiden suhteet kokonaisuuteen ja keskenään,
- systeemin ja sen osasysteemien suhde toisiin systeemeihin
- ilman reduktiota sen enempää selittämisen kuin rationaalisuudenkaan näkökulmasta
- **MUTTA LISÄKSI: käytännöllä on aina historiansa, jossa**

Practices of and around the library and librarianship

Kirjaston käytäntö 1

- Kirjastokäytännön perusteet ehkä käytännöissä, jotka konstituoituvat **perustavammilla kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla tasoilla** kuin käyttäytymistä rutinoivat informaatiokäytännöt tai vaikkapa hjørlandilaiset domainit?
- ➔ Yksi kirjastoteorian positiivinen kontribuutio keskusteluun informaatiotutkimuksen perhepiirissä voisikin olla, että **kannattaisi ehkä Aristotelestakin lukea.** 😊
- Kirjastokäytäntö suhteessa **kirjallisuuden käytäntöön** (tässä se, missä teos ja dokumentti kohtaavat, scriptum est)
- ➔ **Scriptum est –velvoite** kirjastokäytännön rationaalisuuden kulmakivenä (toteutuu sananmukaisesti Fennicassa)

Kirjallisuuden (= teokset + dok.) käytäntö / käytännöt

- ❖ **Normatiiviset rakenteet** kuten teosmuodot, esteettiset ideaalit tai tieteellisen julkaisemisen normit, jotka sitten **muotoutuvat itse käytännön ja siihen liittyvien käytäntöjen puitteissa** (vrt. politiikka Aristoteleen mukaan).
- ❖ **Erinomaisen pitkä-historiainen käytäntö**, joka toki on muuntunutkin aikain saatossa ja voi muuntua:
 - Kirjapainotaito** → kirjallisuuden olemassaolo myös tavaroina todellisilla markkinoilla
 - Elektroninen julkaiseminen** & access-ajan, ei kappaleiden myynti ja ostaminen
- ➔ kirjallisuus olemassa **VAIN markkinoilla, ei siis yhteisenä scriptum est –historiana?**
 - Mikä sitten melkein voisi olla kirjallisuuden loppu. Mutta hyvä on myös miettiä, **minkä mittaisista** kulttuurivallankumouksista puhutaan

Kirjaston käytäntö 2

- Kirjasto itsessään huomattavasti kirjallisuutta rajoittuneempi, päämääräsidotumpi ja sitä kautta teknisempikin käytäntö

*(Sellaisenaankin kuitenkin sisältää käytännön rakennepiirteitä: **MARC ei ole vain väline, vaan myös tosiasia, joka konstituoii luetteloinnin käytäntöä.***

Yleisestikin voisimme ajatella, että kaikista teknisimmilläänkin toiminnoilla on myös käytäntöulottuvuutensa.)

- Ja jos kirjasto ymmärretään **määrittävänä oleellisesti suhteessaan kirjallisuuden käytäntöön**, ei se voine jäädä aivan paitsi tämän jälkimmäisen ”aidoista” käytäntöpiirteistä.

→ Kirjastokäytäntö toisen käytännön **vaalimisen käytäntönä.**

Gadamerilainen (1960/86) hermeneutiikka: oikein lyhyt oppimäärä

- *"In fact, history does not belong to us, but we belong to it."*
- Mistä sitten auktoriteetti ja traditio:
*"Hermeneutics ... **is not 'knowledge as domination', ie an appropriation as a 'taking possession of', but rather subordination to the text's claim to dominate our minds.**"*
- Gadamerin käsitys **ihmisen historisiteetistä** olemisena **'since the beginning'** (*Kaikki me aloitamme vuorollamme ja aina me aloitamme jotakin, joka jo on*).
- **Mielekkyysspohja kirjastokäytännölle kirjallisuutta säilyttävänä ja vaalivana ja sen kautta kasvattavanakin käytäntönä**, joka ei ainakaan täysin palaudu käyttäjän tässä ja nyt -intresseihin.

Scriptum est –objektivismi?

KUITENKIN GADAMERILLA:

- **Efektiivinen historia** ja applikaation väistämätön läsnäolo hermeneuttisessa prosessissa
 - ”**Historiallinen todellisuus**” = ajallinen etäisyys menneestä nykyiseen. **El siis se mennyt sinänsä.**
 - Yleisesti ”objektivismikriittinen” lähtökohta Gadamerilla
- **Onko siis historiallisella tosiasialla (esim. *scriptum est*) itsessään mitään erityistä väliä?**
- Ricoeur’n ja Bettin suuntaan: objektivoivat metodit. Ricoeur & ero ”luottamuksen” (uskon) vs. ”epäilyn hermeneutiikka”.
- Ja asian poliittiseenkin puoleen, koska **valta** on aina myös jotenkin objektiivista sille, jonka yli se valta on (Fr-koulu).
- ❖ **Objektivititeetin merkityksellisyys voi olla myös erityisen käytännön ominaisuus**

Tiedonhankinnan tiede ja
scriptum est –velvoitteen
määrittämä kirjastokäytäntö

"Yksi tiedonhankinnan kanava"?

Järvelin & Vakkari (1988, 27)

- *"Tiedon hankinta on tärkein kirjasto- ja informaatiopalvelu-toimintaa virittävästä ilmiöistä"*

➔ Kirjasto perusolemukseltaan **tiedonhankinnan kanava**.

- Edelleenkin yleinen peruskäsitys kirjastosta meillä, jos kohta rikastunutkin "uuden tiedon luomisen" suuntaan.

VIELÄ HUOM.: J&V:n ohjelman vajaa toteutuminen:

- ✓ painopiste "loppupäässä" & **laiminlyöty tuotanto** ("alkutuotanto", esim. julkaisutoiminta ja muu dokumentaatio)
- ✓ kirjastotutkimuksen positiivista kontribuutiota voisi olla myös tämän tasapainottamien (vrt. **kirjahistoria yms.** tai ehkä myös **"Bibliographical paradigm"** / Hjørland, 2007 ?)

Jos vain tiedonhankinnan kanava?

- **Yhteiskunta ja kulttuuri näyttäytyvät** yksilöihin ja heidän (tai "individual-like" yhteisöjen) "markkinamaisiin" intresseihin redusoituvana → **metodologinen individualismi.**
- **Yksilöt näyttäytyvät** ilman yhteiskunnallis-kulttuurista määrittymistä ja siinä mielessä **kovin "irrallisina".**
- Pohjimmaltaan erinomaisen tekniseen rajoittuva käsitys kirjastosta → **tekniseen rajoittuva käsitys ihmisen mielekkäästi mahdollisista rationaliteeteista?**
- **Käytännön käsite ei juuri figureeraa tässä,**
- eivät varsinkaan perustavammat yhteiskunnallis-kulttuuriset käytännöt kuten **kirjallisuus, kasvatus ja politiikka.**

"For knowledge" & "About scriptum est"?

- Voisi ehkä soveltaa taas Aristotelisia käsitteitä *causa finalis* ja *causa materialis*
 - eikä niistä kumpikaan ole käsitteenä mieleton.
- A. For knowledge** → kirjaston toimialaa kaikki, mikä edistää tiedon muodostumista
- B. About scriptum est** → kirjaston toimialaa se, mikä liittyy kirjallisuuteen (= teokset + dok.)

Tietysti on mahdollista myös: **about Y for X.**

Siitä sitten esim.:

- About "anything" for knowledge** ("tiedonhankinta")
 - About scriptum est for "anything"** (kirjasto / VS)
- Mutta sitten pitää miettiä myös **työnjakoa**

Lopuksi

- Osallisuus, kansalaisuus, käyttäjäys, kuluttajuus?
- Vrt. **liberalismi vs. republikanismi**

Osallisuus ja kansalaisuus **missä?**

Scriptum est historiallisena, kulttuurisena ja yhteiskunnallisena todellisuutena: että sellaista ja sellaista *scriptum est*.

→ **osallisuus (myös) kulttuuris-yhteiskunnallis-historiallisessa todellisuudessa & Kirjasto "about scriptum est"**

- Ja sitten ehkä vielä: Kirjasto **"for**
 - (a) users, **MUTTA MYÖS**
 - (b) authors & other producers
 - (c) society, state, culture, etc."

Lähteet:

- Aristoteles (384-322 eKr.) The Nicomachean ethics. Aristotle in twenty three volumes, XIX. 1975. 1st pr. 1926.
- Gadamer, H-G (1960/1986) Truth and method. 2nd rev. ed. Crossroad, New York, 1992. Saks. alkuteos 1960. Tark. engl. laitoksen pohjana 5. Saks. laitos 1986.
- Giddens, A. (1977) Habermas's Social and Political Theory. The American Journal of Sociology, Vol. 83, No. 1.
- Hjørland, B (2007). Arguments for 'the bibliographical paradigm'. Information Research, Vol. 12 No. 4.
- Ingwersen, P. (1992) Information retrieval interaction. 1992.
- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1988) Kirjastotiede ja informatiikka – tiedonhankinnan tiede. Kirjastotiede ja informatiikka 7(1):18-32.
- Kauppi, R. (1988) Kirjasto sivistyslaitoksena. Teoksessa: Kirjasto, sivistys, kasvatus. Raili Kaupin kirjoitukset 2. 2000. Alunp. Julk. 1988.
- Savolainen, R. (2007) Information behavior and information practice. Library Quarterly, vol. 77, no. 2.